

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

BORÁSZAT ÉS GAZDASÁGI ANTROPOLÓGIA

Tokaj-hegyaljai közösségek ökonómiájának jelenkori mikrovizsgálata

Hajdú Ildikó

Témavezető: Dr. Keményfi Róbert

DEBRECENI EGYETEM

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Debrecen, 2013.

BORÁSZAT ÉS GAZDASÁGI ANTROPOLÓGIA

Tokaj-hegyaljai községek ökonómiájának jelenkori mikrovizsgálata

A 19. században, a közgazdaságtan és gazdaságszociológia tudományterületeivel párhuzamosan indult újtára a kulturális antropológia, amely tudományterületi sajátosságaiból adódóan az előzőektől eltérő irányból közelítette meg a társadalom és gazdaság kölcsönhatásának problematikáját. Az antropológiában a gazdaság vizsgálata hosszú időn keresztül mint egy társadalom, vagy társadalmi csoport (komplex) elemzésének egyik, figyelmen kívül nem hagyható, de önállóan kutatásra nem kerülő területeként jelent meg.

A 20. század első harmadában indult meg a gazdasági antropológia intézményesülése. Célkitűzése – főként az amerikai antropológiában – az 1960-as évektől folyamatosan kibontakozó, a közösségek, az elmaradt vidékek fejlesztését célul tűző tudományos áramlat követése volt. Ezzel lényegében követte az antropológia alapvető kutatási irányultságát az idegen, távoli kultúrák gazdaságára koncentrálni. Jean Ensminger – az egyik legismertebb napjainkban dolgozó gazdasági antropológus – foglalkozó kutató – szerint a gazdasági antropológusok legfontosabb szerepe még ma is az, amit a fejlődő gazdaságok megértéséhez hozzáadnak, például a történelmi perspektívák áttekintésén, ugyanazon a területen végzett longitudinális adatgyűjtésén, vagy az adatoknak egy evolucionalista időkeretben történő elhelyezésén keresztül.

Azonban nemcsak a „primitív“ vagy Harmadik Világ országai és népcsoportjai válhatnak antropológiai vizsgálat tárgyává, főleg ha azt a szocio-kulturális környezet és a gazdaság változásainak szemszögéből kívánjuk értelmezni a 20. század végén – 21. század elején. A gazdasági működés minden kultúrán belül létrehoz olyan szegmenseket, amelyek egyedi belső struktúrájuk, működési céljaik által lehatárolt vagy lehatárolható társadalmi csoportokat, közösségeket is definiálnak.

Bár még napjainkban is nagyobb számban jelennek meg a nem ipari társadalmak gazdaságát elemző kutatások, egyre gyakrabban lehet találkozni olyan írásokkal, amelyek a nyugati vagy európai, „saját” társadalom nemcsak népi, hanem ipari társadalmait is a kutatás középpontjába állítják a gazdasági motivációk vizsgálata kapcsán. Ennek a területnek egy esettanulmánya jelen, a tokaj-hegyaljai borászok rendszerváltás utáni társadalmi-, gazdasági változásait elemző doktori értekezés.

Tokaj-Hegyalja sajátos jellemzőkkel bíró borkultúrája révén, az ország és a régió gazdaságában fontos szerepet töltött be évszázadokon keresztül. A törvényekben is rögzített földrajzi lehatároltság a mai napig egyedi kulturális elemeket és gazdasági viselkedésmintákat őrzött meg. A számos néprajzi, társadalomtudományi kutatásban feldolgozott hagyományok, szokások, gazdasági cselekvések azonban a 20. század utolsó évtizedében végbement társadalmi és politikai változások nyomán jelentős átalakuláson mentek keresztül. Antropológiai elemzésem ezen átmeneti folyamatokat vizsgálja.

A kulturális antropológia és ezen belül a gazdasági antropológia számára nemcsak a földrajzi determináltság, a lehatárolt gazdasági tevékenység színtere teremti meg a kutatási egységet, hanem az itt megjelenő, a borászatban érdekelt szereplők gazdasági mentalitásának változása a társadalom–kultúra–gazdaság relációjában, az egyének és közösségek cselekvéseit jelentősen meghatározó vagy épp befolyásoló külső és belső tényezők módosulása is. Bepillantást enged a gazdasági cselekvések mechanizmusainak feltérképezésébe, lehetőséget ad a folyamatok vizsgálatára, illetve a helyi hagyományok átalakulásának megfigyelésére. Munkámban ezen irányok mentén a tokaj-hegyaljai borászat gazdasági szereplőinek, elsődlegesen az 1990-es években egyéni vállalkozást indító termelők gazdasági cselekvéseinek és motivációinak vizsgálatára törekedtem.

A tokaj-hegyaljai borászat gazdasági működését napjainkban többirányú, egymásra ható folyamatok kontextusában kell értelmezni. Ezen bonyolult jelenségek korrelációjában válik megragadhatóvá a hegyaljai szőlőtermesztő és borkészítő közösség lehatárolt, ugyanakkor a kereskedelmen keresztül mégis nagyon nyitott szegmensének a rendszerváltás után átalakuló gazdasági mentalitása, valamint a hagyományra és a hagyományon keresztül a gazdaságra gyakorolt befolyásoló szerepe.

A hagyományok gazdaságban, a szereplők gazdasági mentalitásának változásában játszott szerepének értelmezéséhez az értekezés a borvidék borászatát befolyásoló történelmi események vizsgálatából indul ki. Lényegében a történelmi események napjaink borkultúráját is determinálják, annak ellenére, hogy az 1990-es évek drasztikus változásokat hoztak magukkal a hegyaljai gazdaságban. A privatizációt követően megjelenő nagy borászatok, a turizmus erősödése és az új piaci csatornák eredményeként az egyéni cselekvés került előtérbe az előző rendszerre jellemző, felülről szervezett szocialista együttműködési formákkal szemben. A társadalmi kapcsolatok és a gazdasági szervezeti struktúrák átalakulásával olyan kérdésekre kell választ adni, mint hogy milyen szerepet tulajdonítanak a szőlőtermesztők és borászok a közös, illetve egyéni

cselekvésnek; milyen stratégiákat dolgoznak ki a gazdasági és társadalmi bizonytalanság ellensúlyozására, az interakciókban részt vevő felek tevékenységeinek biztosítása során, vagy mindezekben a hagyomány hogyan, milyen formában jut szerephez, avagy épp hogyan alakul át ezen folyamatok közepette.

A kutatás tézisei

A hegyaljai borászat egy földrajzi környezet által lehatárolt, egyedi mikroklimája révén sajátos gazdasági tevékenységet folytató társadalmi közösségként határozható meg, amely lehetővé teszi az antropológia *sine qua non*-ját jelentő, terepmunkára épülő kutatást és gazdasági antropológiai elemzést. A hegyaljai borászat az évszázadok során számos gazdasági fellendülést és visszaesést élt meg. A folyamat logitudinális és diakronikus vizsgálatával felrajzolható egy olyan gazdasági attitűd, amely a társadalmi változásokra reagálva befolyásolja a gazdasági cselekvést, valamint létrehoz és formál egy olyan borászati hagyományt, amely főleg a bor értékesítése során, mint kulturális termék jelenik meg. A rendszerváltást követő gazdasági, társadalmi és kulturális változások értelmezése tehát pontosan az átmenet folyamatában teszi vizsgálhatóvá a borászat gazdasági rendszerének működését, rávilágítva annak korábbi és jelenlegi állapotára és meghatározó elemeire.

Az értekezés a történelmi eseményeket a borászat és a települések tükrében végigkövető fejezete után az egyéni termelési mód előtérbe kerülésének és a hagyományok változásainak okait veszi számba, a következő főbb tézisek mentén.

A hegyaljai borászat sajátos kulturális jellemzői, a borvidéket fémjelző borok (aszú, szamorodni) termelési módja a hagyományokban, szokásokban és a jogban intézményesült az évszázadok során. A mai borkultúra gyökerét a történelmi eseményekben és az azokra adott válaszreakciókban kell keresni.

Ahhoz, hogy a napjainkban fennálló gazdasági helyzetet értelmezni lehessen, elengedhetetlen a borvidék történelmi fejlődésének áttekintése. A 14. századdal vette kezdetét a hegyaljai bor iránti gazdasági, kereskedelmi érdeklődés, majd fokozatosan kialakult az a termelési, borkészítési eljárás, amely a tokaji bort mai napi megkülönbözteti és egyedivé teszi. A 15. század második felétől jelennek meg egyre nagyobb számban az *extraneus* szőlőbirtokok, jelezve azoknak erősödését a szerémi borokkal szemben. A 16-

17. századi fellendülést követően a 18. század történelmi, társadalmi eseményei számos nehézség elé állították a hegyaljai borászatot. A legnagyobb törést a borvidék gazdálkodásában mégis a 19. század végén megjelenő filoxéra jelentette, amely majdnem teljesen kipusztította Hegyalja területéről a szőlőt. A szőlő- és borkultúrával összefüggő teljes gazdasági és társadalmi szféra érintett volt. A gazdasági krízis nemcsak a növénykultúra ideiglenes visszaszorulásával járt, hanem megroppantotta a borvidék lakosságának létalapját is. Következésképpen eltűnt a munka- és gazdasági erő akumulálódása és sokan eladták földjeiket. Az elsősorban szőlőművelésre berendezkedett vidékről a lakosság nagy része el- vagy kivándorolt. A két világháború közötti időre számos néhai jó módú mezőváros elmaradott, szegény faluvá süllyedt.

A 20. századi események is sokkal inkább stagnáló, semmint prosperáló folyamatokat indítottak el. A világháborúk pusztítása után a földosztás, majd kollektivizálás, az állami felvásárló cégek, termelőszövetkezetek és a háztáji szimbiotikus kapcsolata közel fél évszázadra meghatározta az általános, mindenki által követendő irányzatot: a minőség helyett a mennyiségi termelés szerint, központilag irányított „azonos gazdasági attitűd” köré szerveződő gazdálkodást.

A természeti katasztrófák, majd a gazdasági-társadalmi változások eredményeként a hagyományos termék előállítás és értékesítése komoly kihívásokkal került szembe a 20. század utolsó évtizedeire. Egyik legjelentősebb, mai napig tartó következménye lett, hogy a tokaji bor a nyugat-európai piacról fokozatosan kiszorult. Tovább nehezítette a helyzetet, hogy megváltoztak a piaci, fogyasztói szokások is. Mégis egyre erősödik az igény a gazdasági krízis folyamatának megállítása és a tokaji bor régi hírnevének visszaállítása iránt. Indikátora elsősorban az 1990-es években lezajlott rendszerváltás volt. Hatására teljesen új, a borászoknak az előző rendszerre jellemző gazdasági mentalitástól számos tényezőjében távol álló gazdasági szemléletet és cselekvést kellett megismerniük és elsajátítaniuk.

Az 1990-es évek után bekövetkező gazdasági átalakulások erőteljes hatást gyakoroltak a helyi gazdasági közösségre, illetve a helyi borkultúrára. A befektethető anyagi, kulturális és társadalmi tőkével rendelkező ültetvénybirtokosokból önálló borászok lettek, miközben a gazdaság szerveződését külső és belső tényezők befolyásolták. Új gazdasági és társadalmi

szereplők jelentek meg Hegyalján, és a szőlőtermesztés és borkészítés üzemszervezeti formái újjászerveződtek, a helyi gazdaság fejlődése új irányokban indult el.

A birtokszerkezet radikális átrendeződésével és a tömeges piacvesztéssel a tájegység teljes termelési vertikuma átalakult, amelyben sok kis és közepes nagyságú földterülethez jutott termelő jelent meg. A 20. század utolsó évtizedében a gazdálkodóknak nemcsak az előző rendszerre jellemző, mind a termelés, mind az értékesítés szintjén mutakozó gazdasági helyzetet kellett gyökeresen átértékelniük, hanem egy döntően új borkultúra és értékesítési stratégia kialakítása vált szükségessé.

A folyamat során a gazdasági szerkezet átalakulása mellett, a társadalom szerkezetében és így a borászattal foglalkozó szegmensben is komoly változások mentek végbe. Az 1990-es években bekövetkező gazdasági változások befolyásolták a helyi gazdasági közösséget is. A korábban viszonylag homogén szőlő- és bortermelő közösség erőteljes differenciálódáson ment keresztül. A rendelkezésükre álló társadalmi, gazdasági és kulturális tőke segítségével megindult a csoport differenciálódása, amelyet az ültetvény-nagyság, illetve a tevékenységi kör bővítése által lehet osztályozni. A megfelelő tőkével rendelkező termelők képesek voltak a szőlőültetvényen önálló borászatot felépíteni, illetve azt horizontálisan tágítva, újabb vállalkozásokkal bővíteni.

A változások nagyfokú alkalmazkodást, illetve az új helyzetekre történő gyors reflexiót igényeltek a termelőktől. A gazdasági átalakulás és fejlődés eredményességét nagymértékben a bourdieu-i tőkék determinálták, meghatározó szerep jutott a személyközi kapcsolatoknak. A gazdasági működés legfőbb meghatározója az egyéni cselekvés lett, szemben az előző időszak kollektivitásával, annak ellenére, hogy mind a szőlészet, borászat, mind a dinamikus fejlődésnek induló turizmus összefogásra inspirálta a termelőket.

Az 1990-es évek átalakulási időszaka egyszerre teremtett gazdasági és társadalmi válsághelyzetet. Feloldására a gazdák különböző stratégiákat dolgoztak ki. Ezek között kell megemlíteni a borturizmus kiépítésére, valamint az azzal szorosan összefonódó civil szervezetek létrehozására irányuló törekvéseket. Az utóbbi évtized átalakuló gazdasági mechanizmusai közepette kétértelmű az egyedi és kollektív tevékenység közötti kapcsolat, illetve a társulási formák szerepe és helye a borászok gazdasági tevékenységében. A történelmi események értelmezésének fényében korántsem lehet a manapság gyakran tapasztalható – szövetkezeti együttműködéssel szembeni – elutasítás, vagy – a civil

szervezetekkel kapcsolatos – érdektelenség magyarázatát egyértelműen az előző rendszer felülről irányított kényszerével szembeni előítéletben keresni. Összetett társadalmi viszonyok erőterében lehet csak pontosan meghatározni – az azokkal szemben, illetve mellettük megmutatkozó attitűdök korrelációjában – a velük szemben tapasztalható mentalitás-változásokat.

A borászok minden kezdeti cselekvése a helyzet bizonytalanságának csökkentésére irányult mások viselkedésének biztosításán keresztül, amelyet elsősorban a szövetkezetektől eltérő együttműködési formák, intézmények létrehozásával törekedtek elérni. Ezt szolgálták a termelők gazdasági tevékenységében megjelenő innovációk is, amelyek főként a hazánkban letelepedő, nagy borászatokat létrehozó külföldi befektetők stratégiájának követésében, és a nyugati gyakorlat hazai viszonyokra történő átültetésében valósultak meg.

*

A gazdaságban megjelenő egyén a gazdaság, társadalom egyes színterein különböző szerepekben jelenik meg, miközben gazdasági cselekvését kognitív, kulturális, strukturális és politikai beágyazottsága vezérli.

A legtöbb társadalmi eseményt gazdasági motivációk befolyásolják, amelyek sosem mentesek az idegen és saját kultúra kognitív, strukturális és politikai beágyazottsága által gyakorolt hatásoktól. A legtöbb közgazdász feltételezi, hogy az egyén racionális és egyedül áll a gazdaságban. Kényszer alatt cselekedve választja ki a célokat és eszközöket, amelyek maximalizálják érdekeit és jólétét. A közgazdászokkal ellentétben az antropológusok gyakran abból a feltételezésből indulnak ki, hogy az egyének kapcsolatban állnak egymással és a társadalommal, kapcsolatokat építenek és rombolnak, valamint a nyelv és anyagi dolgok által kommunikálnak. Az ember valójában társadalmilag konstruált, másokkal kommunikáló és kapcsolatban álló egyén. Társadalmi kapcsolatok nélküli, elkülönült egyéni tevékenységről épp ebből adódóan nem lehet beszélni még a személytelen piaci kereskedelemben sem, ahol a gazdasági kapcsolatokat szintén a társas kapcsolatok, és a kultúra befolyásolja.

Ahhoz, hogy a hegyaljai borászat rendszerváltás után végbemenő átalakulását értelmezni tudjuk, vizsgálni kell a gazdaság, társadalom és kultúra egymással kapcsolatban álló, és egymásra hatást gyakorló területeit. A gazdaságban megjelenő egyén a gazdaság, társadalom különböző színterein különböző szerepekben jelenik meg, miközben gazdasági cselekvését annak beágyazottsága vezérli.

A történelmileg determinált gazdasági cselekvésminták a kollektív cselekvés előnyeit is háttérbe szorító, az egyéni gazdasági viselkedésminták és stratégia megerősödéséhez vezettek.

A társadalmi és szociokulturális változások hatására átalakult a borászat gazdasági struktúrája. A korábban viszonylag egyszerű szerkezetű, a szövetkezeti keretek és a Borkombinát által működtetett borásztársadalomban egy összetett rétegződési folyamat indult el a (magán)vállalkozási forma megjelenésével. A gazdálkodás mozgatórugója lényegében az új kapitalista szemléletű piac lett és szereplői ezen összetett folyamatok, változások indikátoraivá váltak.

A rendszerváltással átszerveződtek mind a gazdasági, jogi keretfogalmak, mind a társadalmi folyamatok. A gazdák a rendszerváltással, a szövetkezeti keretek között történő együttműködésnek a megszűnésével egyedül találták magukat a megváltozott társadalmi és gazdasági folyamatok közepette egy olyan birtokon, melynek önálló működtetéséről a legtöbben nem rendelkeztek elegendő tapasztalattal és a modernizációhoz szükséges befektethető tőkével. Egy kis csoportjuk tudta csak aktivizálni a rendelkezésére álló gazdasági, kulturális és társadalmi tőkéjét, amelyet önálló vállalkozás kiépítésére használt fel.

Ezzel párhuzamosan piaci és nem piaci intézmények sora jelent meg a rendszerváltást követő innováció és az új értékesítési csatornák kiépítése során. Ezen utóbbi egyik útjaként jött létre a borturizmus, a helyben vásárló fogyasztói kör, mint az elvesztett piac helyett legkönnyebben kiépíthető értékesítési célcsoport. Ennek támogatására jelentek meg az egyéni érdekekre szigorúan ügyelő és épp ezért alig hatékony segítő eszközök, a civil szervezetek, mint a kollektivitás, az együttműködés új színterei. A borvidéken az új stratégia körvonalazódásával egyéni és új kollektív cselekvési minták jelentek meg, a régi, családi, illetve tanult minták felelevenítésével és újraértelmezésével, valamint új minták konstruálásával párhuzamosan. A gazdasági cselekvésminták történelmi determináltsága a kollektív cselekvési minta előnyeit is háttérbe szorító, az egyéni gazdasági viselkedésminták és egyéni stratégiák megerősödéséhez vezetett.

A megjelenő nagy borászatok, a turizmus erősödése, felértékelődése hatására, az egyéni cselekvés került előtérbe az előző rendszerre jellemző felülről szervezett kollektív cselekvéssel szemben. Mindemellett mind a külföldi példák, mind a hazai újonnan kialakuló gazdasági-társadalmi helyzetek az együttműködés különböző formáinak kiépítésére is inspirálták a termelőket. Ebbe az irányba sarkallta az elmozdulást maga a gazdaság is, azáltal, hogy a kistermelőknek a helyi piacokon kívüli megjelenése csak az összefogás megvalósulása által vált lehetségessé.

Főleg a civil kezdeményezések, az egyesületek jutottak nagyobb szerephez, amelyekkel párhuzamosan a szövetkezeti együttműködés fokozatosan háttérbe szorult. A civil szférában felerősödő és a gazdasági területen csökkenő összefogás irányába való elmozdulás korántsem zajlott zökkenőmentesen. A 20. század második felében történt események, társadalmi összefogást jelentősen gyengítették a településeken.

Az új, vezető szerepre szert tevő, elsősorban külföldről érkezett gazdasági aktorok, illetve a hazai piac átalakulásával kezdődő innovációs folyamatokall együtt járt a hegyaljai hagyomány és borkultúra újradefiniálása. Ennek során régi hagyományokat élesztettek fel új tartalommal, a divat új irányainak hazai megjelenésével új szokásokat teremtettek, melyek egy része lassan – a generációs átadás-átvétel megindulásával – hagyományként tételeződik.

A társadalmi-gazdasági folyamatok és innováció bonyolult egymásra hatásában kell a hagyomány helyét, szerepét is meghatározni. Ezek a jelenségek az utóbbi közel két évtizedben, a borászok útkeresése során, egyrészt új hagyományokat hoztak létre, másrészt régieket élesztettek fel módosult tartalommal, vagy alig észlelhető kis változások során alakították a folyton változó külső tényezők hatására. Mindez egy új borkultúra-fogalomban, régi és újonnan megjelenő elemeinek relációjában definiálódik. Legfontosabb indikátora a külföldi tendenciák hazai elterjedése és a turizmus lett, mely utóbbi a borászok elsődleges értékesítési célcsoportjává vált.

A hagyomány és borkultúra fogalmában bekövetkező változásoknak elsődlegesen gazdasági okai vannak: a termelőknek kulturális, gazdasági és társadalmi tőkéjük révén megtermelt borát a hagyományok olyan köntösébe kellett öltöztetniük, mely növeli piaci értékesítési lehetőségeit és az elérhető nyereséget. Következésképpen elindul a szokások,

hagyományok újrakonstruálása. A hagyomány az innovációval veszi kezdetét és annak folytonossága révén szokássá, majd hagyománnyá válik. Az innováció első állomásként a divatban realizálódik és a társadalommal, gazdasággal való kontextusa, a benne rejlő lehetőségek teremtik meg a szokássá emelkedésének lehetőségét. Mindebben a folyamatban a hazai borászatban a külföldi irányzatok elterjedésének volt jelentős szerepe.

A hegyaljai bor iránti kereslet és kínálat összefüggéseinek nemcsak longitudinális vizsgálata szolgál információkkal a gazdaság, társadalom és kultúra szoros összefonódására és diskurzusára, hanem azok egymással és a társadalom más területeivel való interakcióját is megvilágítja. Ahogy DiMaggio megállapította, a kultúrába – mely meghatározza az ember mindennapi cselekvését, gondolkodását, látásmódját (és áthatja az egyes társadalmi alrendszereket) – akárcsak a társadalmi struktúrába, „beágyazódnak” a gazdasági tevékenységek.

A politikai és gazdasági átalakulások során folyamatos alkalmazkodás megy végbe, amely a gazdasági tevékenységnek a külső tényezők szerinti szervezését – vagy a 19. század drasztikus eseményeinek következtében például nem szervezését – követeli meg. Azt is látni lehet, főleg a rendszerváltást követő események tekintetében, hogy a gazdasági folyamatok nem tekinthetők teljesen külső jelenségnek, ahogy azt Godelier megfogalmazta.

A borászat hagyományalkotása a gazdálkodási stratégiákkal szoros interakcióban áll. A hagyomány folyamatos szervezésében „a múlt önalkotása” jelenik meg, amely „a jelenben élő szubjektumok politikai vagy más érdekek által motivált cselekvéseinek terméke.” Mindez azonban csak a borászat gazdasági stratégiájának körvonalazása után bontakozik ki a turizmus kiépülésével szorosan összefonódva, és valójában annak ösztönzésére. Szoros szimbiotikus kapcsolat szerveződik tehát a termelés és turizmus között, amely a hagyományok újrastrukturálásában fejeződik ki.

Tudományos munkák jegyzéke

Önálló kötetben megjelent tanulmányok

Üzemszervezeti formák a tarcali borászatban. In: Szőlőtermesztés és bortermelés. Debrecen. 2009. 327–346. p.

Possible Areas of the Economic Anthropological Research on Wine-Growing in Tokaj-District. In: *6th International Conference of Phd Students. Humanities. Miskolc, 2007.*

Tudományos folyóiratban megjelent tanulmányok

Szövetkezeti változások Tokaj-Hegyalján a rendszerváltás után. In: *Ethnographia* (várható megjelenés: 2014.)

Changes in Cooperatives in Tokaj-Hegyalja Following the Change of System. In: *Acta Ethnographica Hungarica*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2013. 58. évf. 2. szám (várható megjelenés: 2013. december)

Recenzió: Chris Hann – Keith Hart: *Economic Anthropology. History, Ethnography, Critique*. Polity Press, 2011. 206 p. In: *Ethnographia*. 2013. 124. évf. 2. sz.

Gazdasági antropológia – közgazdaságtan és társadalomtudományok határán a 20. század első harmadáig. In: *Föld és Ember (Earth and Peoples)* Debrecen, 2010. 12/1-2. 45-90. p.

A borászat kognitív, strukturális, politikai és kulturális beágyazottsága. In: *Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLIX*. Miskolc, 2010. 481–490. p.

Szokás–jog–hagyomány Hegyalján. Formális és informális korlátok a hegyaljai borászatban In: *Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLVII*. Miskolc, 2008. 515–534. p.

Recenzió: Frederic L. Pryor: *Economic Systems of Foraging, Agricultural, and Industrial Societies*, Cambridge University Press, 2005. In: *Ethnographia*. Debrecen, 2007. 118. évf. 1. sz. 111–115. p.

Tokaj-hegyaljai borászat gazdasági antropológiai vizsgálatának lehetséges területei. In: *Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLVI*. Miskolc, 2007. 471–482. p.

Etnikai csoportok, migráció és gazdasági fejlődés Tokaj-hegyalján. In: *Néprajzi látóhatár* Debrecen, 2007. 16. évf. 1–2. sz. 5–30. p.

Fordítások

E. Paul Little: *Environments and Environmentalisms in Anthropological Research: Facing a New Millenium (Környezet és environmentalizmus az antropológiai kutatásban: szemben egy új évezreddel)* In: *Föld és ember (Earth and Peoples)* Debrecen, 2010. 12/1-2.

Konferenciák

Egy új tudomány, a kulturális antropológia kutatási feladatai Hegyalján és régiójában. I. Hegyalja-symposion, 2010 – Tokaj-Hegyalja a tudományokban, Tokaj, 2010. szeptember 17-18.

Üzemszervezeti formák a Tacal környéki szőlőkultúrában. Szőlőtermelés és borkereskedelem konferencia, Kolozsvár, 2008. december 4-5.

Possible Areas of the Economic Anthropological Research on Wine-Growing in Tokaj-District. 6th International Conference of Phd Students. University of Miskolc, 12-18 August 2007. Humanities Section, August 16,